

Kornai János hozzájárulása a modern közgazdaságtanhoz
Szegedi Tudományegyetem Gazdálkodástudományi Kar

„A HIÁNY” ÉS SZEREPE A RENDSZERVÁLTÁS SZELLEMI ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN

Chikán Attila

Budapesti Corvinus Egyetem

Versenyképesség Kutató Központ és
Rajk László Szakkollégium

Szeged, 2014. március 6.

GONDOLATMENET

- ▶ „A hiány” előzményei és keletkezésének körülményei
- ▶ A könyv tartalma és mondanivalója
- ▶ A mű hazai és nemzetközi hatásai
- ▶ Mának szóló mondanivaló

ELŐZMÉNYEK

- ▶ A gazdasági vezetés túlzott központosítása (1957)
- ▶ Anti-Equilibrium (1971)
- ▶ Erőltetett vagy harmonikus növekedés (1972)
- ▶ Az adaptáció csikorgó gépezete (1974)
- ▶ Szintézis: „A hiány” (1980)

A VALÓSÁG ÁLTAL MEGÉRLELT SZINTÉZIS

- ▶ Fordulatos 70-es évtized
- ▶ Politikai váltás 1978-ban
- ▶ Az értelmiség és az ifjúság radikalizálódása

Implicit, de átütő következtetések

A KÖNYV TARTALMA

- ▶ Kristálytiszta gondolatmenet és kifejtés
- ▶ A gazdaság gyakorlatilag teljes körű elemzése, körülhatárolásokkal
- ▶ Alkalmazkodás árak nélkül és árak jelenlétében
- ▶ Intézményi, strukturális megközelítés

A TERMELÉS BŐVÍTÉSE ÉS KORLÁTAI

- ▶ Erőforráskorlát
- ▶ Keresletkorlát
- ▶ Költségvetési korlát

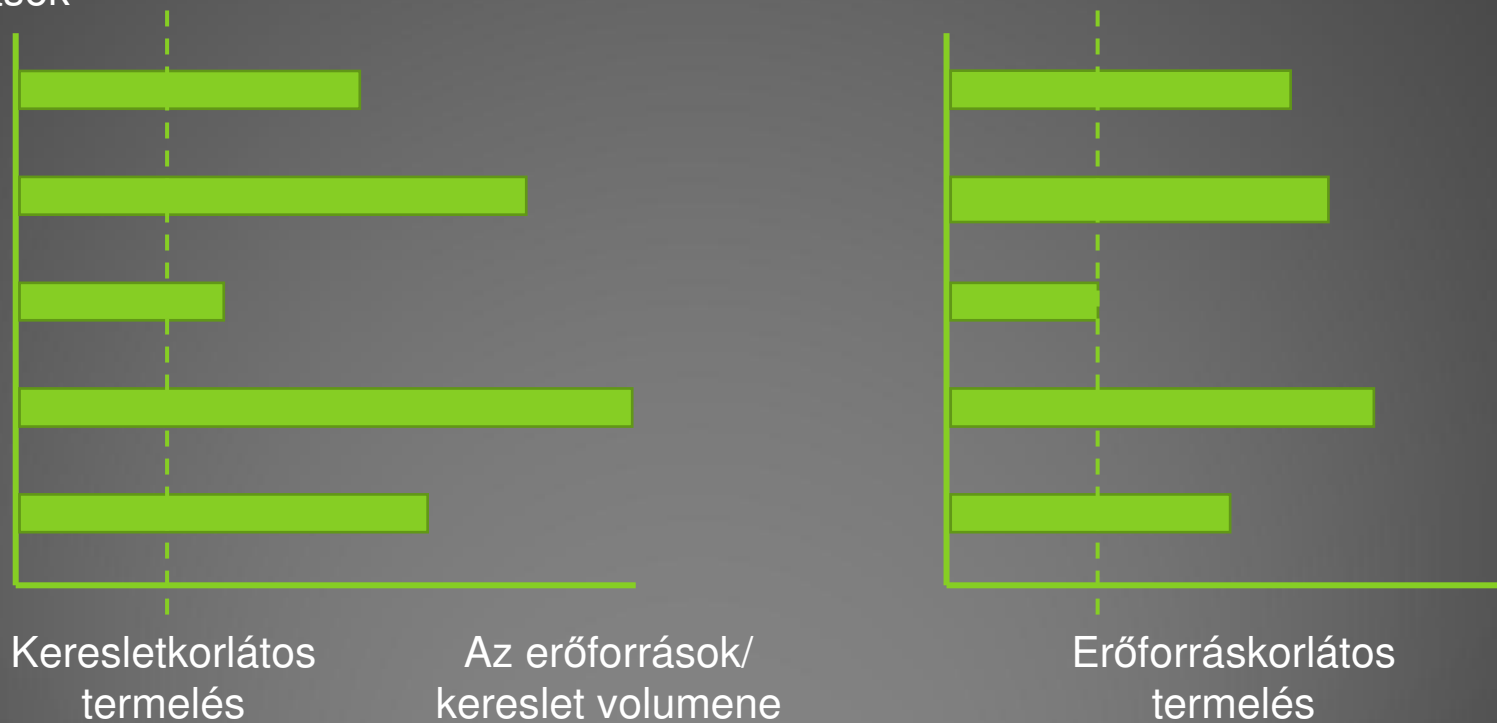
Mindig a legszűkebb korlát az effektív

A KORLÁTOK JELLEMZŐI

- ▶ Az erőforráskorlát fizikai, nem léphető túl
- ▶ A keresletkorlát és költségvetési korlát magatartási
- ▶ Ezek túlléphetők, a társadalmi viszonyok függvényében
- ▶ Kemény és puha költségvetési korlát
- ▶ Keresletkorlátos és erőforráskorlátos magatartás

KERESLETKORLÁTOS ÉS ERŐFORRÁSKORLÁTOS TERMELÉS

Rendelkezésre álló erőforrások

A PIACI HELYZET

- ▶ Kemény költségvetési korlát – effektív keresleti korlát

Az eladó tesz erőfeszítéseket a vevő
megnyerésére

- ▶ Puha költségvetési korlát – effektív erőforráskorlát

Eladni könnyű, vásárolni nehéz

A vevő tesz erőfeszítéseket

A HIÁNYGAZDASÁG MŰKÖDÉSE I.

- ▶ A túlkereslet újratermelődik: erőforrásos (szívásos) gazdaság (vs keresletkorlátos gazdaság)
- ▶ Egyensúly, egyensúlytalanság, a piac „normál állapota”
- ▶ Norma szerinti szabályozás
- ▶ Halmozási tendencia, pazarlás
- ▶ Hiányzó innovációs hajlam

A HIÁNYGAZDASÁG MŰKÖDÉSE I.

- ▶ Beruházási éhség: nem optimális allokáció, szétaprózottság, stop-go ciklusok
- ▶ Foglalkoztatás: magas részvételi arány, kapun belüli munkanélküliség
- ▶ Árak: az eladó ármeghatározó
eltérő input-output árérzékenység
puha hitelrendszer, ingyenes állami juttatások
pénzillúzió

A HIÁNYGAZDASÁG MŰKÖDÉSE III.

HÁZTARTÁS: kemény költségvetési korlát,
ingyenes, vagy névleges árú javak
nem telítődő szükségletek
átszivárgás a vállalati és lakossági szféra között

A HIÁNYGAZDASÁG OKSÁGI LÁNCA

Intézményi, tulajdonosi viszonyok

Állami paternalizmus

Puha költségvetési korlát

Erőforráskorlátos gazdaság

Működési mód, magatartási szabályok

Hatékonyság

A KÖNYV ALAPSZEMLÉLETE

„...meghatározott társadalmi viszonyok, intézményi adottságok meghatározott magatartási formákat, gazdasági szabályosságokat, normákat szülnek. Ezeket nem lehet állami elhatározással hatályon kívül helyezni.”

(583. o.)

A FŐ KÖVETKEZTETÉS

„... nem örökérvényűek és nem megváltoztathatatlanok azok az intézményi adottságok, normák, magatartási formák, amelyek a könyvben leírt jelenségeket létrehozták a tudatos emberi cselekvés képes ezeken változtatni.” (585.o.)

TÉZISEK „A HIÁNY” HATÁSAI RÓL I.

- ▶ Tapasztalati tényekre épül
- ▶ A szocialista rendszer nem reformálható érdeemben, a hatékonyabb gazdasághoz csak a tulajdonviszonyok változása vezethet el
- ▶ A szocialista rendszer jellemzői a törvényszerűség erejével hatnak, felülírják az aktuális gazdaságpolitika törekvéseit
- ▶ A szocialista rendszer történelmi távlatokban életképtelen, szükségképpen összeomlik

TÉZISEK „A HIÁNY” HATÁSAIRÓL II.

- ▶ Hiteles elemzési keretet adott további közgazdasági, intézményi elemzésekhez
- ▶ Cölöpként szolgált elméleti és gazdaságpolitikai vitákhoz
- ▶ Külföldi visszhangja megerősítőleg hatott
- ▶ Radikalizálta a fiatal közgazdászokat

A KÖNYV HATÁSA A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

- ▶ Elvi-elméleti kiindulópont az átmeneti gazdaság tanulmányozásához
- ▶ A múlt rendszer iránti nosztalgia ellenszere
- ▶ Iránytű a szocialista rendszer átszivárgó elemeinek megértéséhez és kezeléséhez
- ▶ A rendszerparadigmák kutatásának egyik alapköve

ÖSSZEĞZÉS

- ▶ Nem „A hiány” okozta a rendszerváltást, de felbecsülhetetlen értékű muníciót adott a felkészüléshez
- ▶ Erős bizonyíték, hogy egy tudományos mű fontos szerepet tud játszani történelmi sorsfordulók idején is
- ▶ A tudományos elemzések politikai-gazdaságpolitikai leértékelése idején segít a kutatások értelmének igazolásában, becsületének helyreállításában